

Roboczy projekt podstawy programowej przedmiotu edukacja obywatelska dla szkoły branżowej I stopnia

Projekt zostanie skierowany do konsultacji publicznych i opiniowana w I połowie października br. Informacja w tej sprawie, wraz z projektami nowelizacji odpowiednich rozporządzeń Ministra Edukacji, będzie dostępna na stronie internetowej ministerstwa: www.men.gov.pl

Edukacja obywatelska

Głównym celem przedmiotu edukacja obywatelska jest przygotowanie uczniów do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego w społeczeństwie demokratycznym.

Przedmiot buduje i wzmacnia postawy patriotyczne młodych ludzi oparte na poczuciu tożsamości i dumie z przynależności do wspólnoty, trosce o małą i dużą Ojczyznę, poczuciu odpowiedzialności za jej kształt. Równolegle przedmiot kształtuje otwartość i szacunek względem innych, empatię i solidarność z innymi oraz zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego.

Wymagania ogólne przedmiotu edukacja obywatelska dotyczą: rozumienia sfery publicznej, zainteresowania sprawami publicznymi oraz zaangażowania obywatelskiego. Razem te elementy składają się na postawę patriotyczną. Zgodnie z założeniami przedmiotu znajomość podstaw funkcjonowania demokratycznego społeczeństwa oraz rozumienie najważniejszych dotyczących go zjawisk pozwalają rozwijać zainteresowanie nimi i wyrabiać sobie własne opinie w tych sprawach, co z kolei prowadzi do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Przedmiot edukacja obywatelska realizuje następujące cele kształcenia:

Cel 1. Rozumienie sfery publicznej

Uczeń rozumie najważniejsze zjawiska i procesy społeczne i polityczne oraz zasady nimi rządzące, poddaje je analizie i ocenie.

Cel 2. Rozumienie oraz poszanowanie wartości i zasad demokracji

Uczeń rozumie podstawowe zasady i mechanizmy demokratycznego państwa prawa, w tym prawa człowieka; odnosi je do codziennych sytuacji życiowych.

Cel 3. Zainteresowanie sferą publiczną i posiadanie własnych opinii

Uczeń interesuje się wybranymi obszarami rzeczywistości społeczno-politycznej i w oparciu o wartości i sprawdzone informacje, formułuje i uzasadnia opinie w sprawach publicznych.

Cel 4. Poszanowanie opinii innych

Uczeń rozumie i szanuje perspektywę i opinie innych, rozpoznaje kwestie kontrowersyjne lub sporne, z szacunkiem do odmiennych opinii prezentuje własne zdanie i w dialogu poszukuje porozumienia.

Cel 5. Zaangażowanie obywatelskie

Uczeń identyfikuje problemy społeczne i poszukuje ich rozwiązań, angażuje się indywidualnie lub we współpracy z innymi w działania na rzecz dobra wspólnego lub ojczyzny.

Cel 6. Wpływanie na władze publiczne i interakcje państwo-obywatel

Uczeń potrafi załatwiać wybrane sprawy urzędowe i podejmować działania w interakcji z państwem; rozumie mechanizmy i formy uczestnictwa obywatelskiego i je wykorzystuje.

Struktura przedmiotu i jego wyróżniki

Realizacja celów kształcenia – wymagań ogólnych edukacji obywatelskiej, zwłaszcza w ich praktycznym wymiarze – wymaga szczególnego podejścia dydaktycznego. Dlatego przedmiot edukacja obywatelska składa się z dwóch równoważnych elementów nauczania i uczenia się:

- 1) opanowanie materiału – wiedzę i umiejętności zdobywane przez uczniów podzielono na siedem działów tematycznych,
- 2) podjęcie trzech praktycznych działań obywatelskich.

Elementy te wzajemnie się uzupełniają i tylko ich równoległa realizacja pozwala w pełni osiągnąć cele kształcenia – wymagania ogólne określone dla przedmiotu.

Z uwagi na cele kształcenia – wymagania ogólne edukacji obywatelskiej, zwłaszcza przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego, szczególnie istotne jest kształcenie i rozwijanie następujących umiejętności obywatelskich:

Umiejętność 1. Poszukiwanie, weryfikowanie i analizowanie informacji na tematy społeczne i polityczne.

Umiejętność 2. Określanie własnego zdania na podstawie danych, wartości, potrzeb, jego wyrażanie i uzasadnianie.

Umiejętność 3. Prowadzenie z szacunkiem dla innych dialogu w kwestiach spornych.

Umiejętność 4. Podejmowanie działań na rzecz rozwiązania wybranych problemów społecznych:

- 1) identyfikowanie i analizowanie problemów społecznych w wybranym obszarze,
- 2) formułowanie propozycji rozwiązań problemów społecznych poprzez działania indywidualne, grupowe lub wpływanie na władze.

Umiejętność 5. Wpływanie na władze publiczne:

- 1) świadomy udział w głosowaniu / wybór przedstawicieli,
- 2) umiejętność wpływania na władze publiczne poprzez dialog z władzą,
- 3) umiejętność wpływania na władze publiczne poprzez formy protestu dopuszczone w porządku demokratycznym.

Umiejętność 6. Załatwianie podstawowych spraw urzędowych i ochrona własnych praw w relacji z państwem.

Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

Materiał w przedmiocie edukacja obywatelska podzielono na siedem działów tematycznych, które odzwierciedlają 5 kręgów wspólnot, w których funkcjonuje uczeń – od szkoły, przez wspólnotę lokalną, Ojczyznę i wspólnotę europejską po wspólnotę międzynarodową. Dodatkowo wyodrębniono dział wprowadzający do tematyki edukacji obywatelskiej oraz dział dotyczący demokracji i prawa. Na tak podzielony materiał składają się treści kształcenia pozwalające uczniowi zrozumieć najważniejsze zjawiska i procesy zachodzące w danym obszarze oraz umiejętności konieczne do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego.

W przedmiocie edukacja obywatelska szczególnie istotne jest umożliwienie uczniom zrozumienia bieżących wydarzeń społeczno-politycznych, w tym celu wprowadzono wymagania szczegółowe do wyboru, a w wielu wymaganiach pozostawiono nauczycielowi dowolność wykorzystania bieżących przykładów (np. gdy jest mowa o kompetencjach poszczególnych organów władzy). Ważnym kryterium doboru przykładów w takich wymaganiach powinna być ich aktualność. Intencją sformułowania wymagań do wyboru jest możliwość dostosowania przez nauczyciela treści do kontekstu społeczności lokalnej i szkoły, poziomu już posiadanej wiedzy i umiejętności uczniów, ich zainteresowań oraz ułatwienie omówienia z uczniami wydarzeń bieżących.

Każde z wymagań szczegółowych dotyczących wiedzy i umiejętności zawarte w tabeli łączy w sobie nową wiedzę, którą uczniowie powinni opanować oraz umiejętności, które powinni zdobyć. Znaki "X" w tabeli oznaczają, że sposób pracy z danym wymaganiem powinien realizować dany cel kształcenia oraz umożliwiać uczniom nabycie umiejętności obywatelskich.

Dział: 1. Ja i społeczeństwo

Pytanie wiodące: Co to znaczy być dobrym obywatelem / dobrą obywatelką?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele:						
		1	2	3	4	5	6	
		Umiejętności:						
		1	1	2	3	4	5	6
1.	Wyjaśnia, czym jest patriotyzm i wskazuje różne formy oraz sposoby wyrażania identyfikacji z Ojczyzną i troski o Ojczyznę, rozumie, co to znaczy być dobrym obywatelem (w przeszłości i obecnie).	X	X	X				
2.	Wyjaśnia zjawiska konformizmu i nonkonformizmu. Rozpoznaje postawy ksenofobii, stereotypów i uprzedzeń oraz dyskryminacji; reaguje na te zjawiska.	X				X		
3.	Identyfikuje zachowania, które budują współpracę i zaufanie w grupie oraz takie, które prowadzą do konfliktów i podziałów, wskazuje metody rozwiązywania konfliktów w grupie.	X			X	X		
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								
1.	Identyfikuje, co łączy a co dzieli członków społeczeństwa polskiego, z czego możemy być dumni jako państwo i jako społeczeństwo, formułuje w tej sprawie opinię.	X		X				
2.	Na wybranych przykładach analizuje wpływ swoich codziennych, indywidualnych wyborów na otoczenie i innych ludzi.	X				X		
3.	Identyfikuje na podstawie zebranych informacji wyzwania społeczne istotne dla młodego pokolenia, formułuje opinię na temat możliwych działań w danym obszarze.	X		X		X		
4.	Na podstawie rzetelnych informacji weryfikuje wybraną teorię spiskową i wskazuje jej wpływ na społeczeństwo.	X		X				
5.	Wyjaśnia, na czym polega obywatelski obowiązek obrony ojczyzny, formułuje opinię w sprawie różnych obowiązków w tym zakresie.	X		X	X			

Dział 2. Szkoła jako wspólnota

Pytanie wiodące: Jak wspólnie tworzymy szkołę?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele:						
		1	2	3	4	5	6	
		Umiejętności						
		1	1	2	3	4	5	6
1.	Identyfikuje szkolne reguły zapisane w statucie lub innych dokumentach wewnątrzszkolnych oraz prawa i obowiązki uczniowskie, zna ich źródła i uzasadnienie, reaguje w sytuacjach naruszenia reguł.	X	X			X		X
2.	Wyjaśnia, czym jest samorządność uczniowska (w tym samorząd klasowy, szkolny i rada szkoły), wymienia sposoby włączania uczniów w decydowanie o sprawach szkoły i wie jak je zastosować w praktyce.	X	X				X	X
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								
1.	Rozpoznaje problemy i potrzeby społeczności szkolnej, proponuje konstruktywne rozwiązania, w miarę możliwości (samodzielnie lub w grupie) podejmuje działanie w tej sprawie.	X		X		X		
2.	Analizuje różne aspekty funkcjonowania systemu oświaty, w tym szkolnictwa zawodowego; wyjaśnia znaczenie obowiązku nauki i korzyści z jego realizacji.	X		X	X			

Dział 3. Społeczność lokalna

Pytanie wiodące: Jak budujemy wspólnotę lokalną?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele						
		1	2	3	4	5	6	
		Umiejętności						
		1	1	2	3	4	5	6

1.	Porównuje zadania i kompetencje samorządu terytorialnego (w szczególności gminy i powiatu) oraz rozumie ich wpływ na własne życie; wie, jak może wpłynąć na decyzje organów władzy lokalnej.	X	X				X	X
2.	Omawia znaczenie wolontariatu, jako formy aktywności obywatelskiej, wie na czym polega budżet obywatelski, inicjatywa lokalna, fundusz sołecki oraz w miarę możliwości wykorzystuje wybraną formę w sprawie ważnej dla siebie lub społeczności.	X				X	X	X
3.	Jest przygotowany do załatwienia podstawowych spraw urzędowych ważnych dla młodych obywateli, wypełnia wybrany formularz lub wniosek.							X
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								
1.	Identyfikuje dziedzictwo budujące lokalną tożsamość; wyszukuje i poznaje sylwetki żyjących współcześnie lub historycznych patriotów lokalnych, formułuje opinię na ich temat i poddaje ją dyskusji.	X		X	X			
2.	Wyjaśnia, na czym polega prawo dostępu do informacji publicznej i jego znaczenie jako mechanizmu kontroli obywatelskiej; w miarę możliwości wykorzystuje je.	X	X				X	X
3.	Wyszukuje aktualne informacje o pracach rady gminy lub miasta, samodzielnie lub w zespole wybiera i śledzi interesujące go zagadnienie, przedstawia efekty swojej pracy.	X	X	X				
4.	Samodzielnie lub w zespole poznaje oraz prezentuje lokalnie działające organizacje pozarządowe, analizuje formy ich wspierania, w tym wolontariat; w miarę możliwości angażuje się w działalność organizacji.	X				X		
5.	Opisuje wybrane potrzeby społeczności lokalnej dotyczące młodych ludzi oraz proponowane rozwiązania; w miarę możliwości sygnalizuje je przedstawicielom władz lokalnych.	X				X	X	X

Dział 4. Demokracja i prawo

Pytanie wiodące: Jak demokracja zabezpiecza nasze prawa?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele:						
		1	2	3	4	5	6	
		Umiejętności						
		1	1	2	3	4	5	6
1.	Na przykładzie Polski po 1945 r. wymienia cechy ustroju autorytarnego i odróżnia go od demokracji oraz totalitaryzmu.	X	X					
2.	Wskazuje kluczowe etapy procesu demokratyzacji Polski po 1989 r. oraz wykorzystując doświadczenia świadków historii przedstawia polityczne, gospodarcze i społeczne konsekwencje transformacji.	X	X	X				
3.	Korzystając z Konstytucji RP wymienia podstawowe zasady demokratycznego państwa prawa na podstawie ustroju III RP; wyjaśnia ich wpływ na życie codzienne obywateli oraz rolę konstytucji wśród źródeł prawa.	X	X	X				
4.	Wyjaśnia znaczenie wyborów w systemie demokratycznym, opisuje bierne i czynne prawo wyborcze, argumentuje na rzecz świadomego udziału w głosowaniu.	X	X	X	X		X	
5.	Na przykładzie wybranych problemów prawnych wyjaśnia znaczenie najważniejszych dla młodzieży i młodych dorosłych instytucji prawa cywilnego i rodzinnego, potrafi wyszukać obowiązujące w tym zakresie akty prawne.	X						X
6.	Wyjaśnia podstawowe prawa człowieka i obywatela oraz identyfikuje przykłady łamania tych praw i podejmuje o nich dyskusję.	X	X	X	X			
7.	Zna mechanizmy ochrony praw człowieka i obywatela, wie jak zgłosić ich naruszenie (w tym poprzez kontakt z organami państwowymi i międzynarodowymi powołanymi w tym celu).	X	X				X	X

8.	Rozróżnia różne formy zatrudnienia (umowy cywilnoprawne, umowa o pracę) oraz wolontariat, staż, praktyki; identyfikuje prawa i obowiązki osoby związanej takimi umowami oraz sposoby ochrony tych praw.	X				X		X
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								
1.	Identyfikuje współczesne zagrożenia dla demokracji i inicjatyw, które im przeciwdziałają, formułuje opinię w tej sprawie i poddaje ją dyskusji.	X	X	X	X			
2.	Wymienia własne prawa i obowiązki w relacji z instytucjami publicznymi oraz funkcjonariuszami publicznymi (w tym policją, prokuraturą, sądem), wie, jak ich je bronić w sytuacji naruszenia.		X					X
3.	Na wybranych przykładach wyjaśnia najważniejsze instytucje prawa karnego, identyfikuje prawa przysługujące obywatelowi w sprawie karnej, potrafi wyszukać obowiązujące w tym zakresie akty prawne.	X				X		
4.	Wskazuje podstawowe sposoby ochrony własnych danych osobowych oraz wyjaśnia formy naruszania dóbr osobistych, szczególnie w Internecie, potrafi zgłosić naruszenie.	X		X				X

Dział 5. Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna

Pytanie wiodące: Jak działa państwo?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele:					
		1	2	3	4	5	6
		Umiejętności					
		1	1	2	3	4	5

1.	Identyfikuje kompetencje i strukturę władzy ustawodawczej w RP, wyszukuje informacje o wybranym parlamentarzysty ze swojego okręgu i jego aktywności politycznej.	X	X	X			X	
2.	Identyfikuje kompetencje Prezydenta RP, samodzielnie lub w zespole analizuje przykładowe działanie podjęte przez Prezydenta RP w ramach wybranych uprawnień konstytucyjnych.	X	X	X				
3.	Wskazuje zadania Rady Ministrów, wyszukuje informacje na temat bieżącego działania wybranego resortu i dyskutuje o nich.	X	X	X	X			
4.	Rozumie strukturę władzy sądowniczej, w tym wymiaru sprawiedliwości (sądy powszechne, administracyjne, Sąd Najwyższy oraz Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu) i potrafi wskazać ich znaczenie dla obywatela.	X	X					X
5.	Wyszukuje informacje na temat partii politycznych, które znajdują się w parlamencie RP oraz na przykładzie wybranego zagadnienia wskazuje podobieństwa i główne różnice programowe, dyskutuje na ich temat.	X		X	X			
6.	Rozumie, czym jest społeczeństwo obywatelskie i jakie ma znaczenie dla sprawnego funkcjonowania państwa; wyszukuje informacje na temat wybranych aktorów społeczeństwa obywatelskiego oraz sposobów ich wspierania.	X	X			X		
7.	Wyjaśnia wpływ mediów tradycyjnych i społecznościowych na przekonania i postawy jednostek, funkcjonowanie społeczeństwa i państwa, rozumie konsekwencje i zagrożenia związane z upowszechnianiem niesprawdzonych informacji.	X		X				
8.	Wyszukuje wiarygodne źródła informacji na wybrane tematy społeczno-polityczne, identyfikuje przykłady manipulacji i dezinformacji oraz fałszywe informacje; potrafi je weryfikować.	X		X				
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								

1.	Samodzielnie lub w zespole wyszukuje informacje na temat kampanii wyborczej i programów partii oraz odróżnia fakty od opinii i weryfikuje informacje (wymaganie obowiązkowe w roku szkolnym, w którym odbywają się w Polsce wybory powszechne).	X		X				
2.	Wyjaśnia wpływ Kościoła na proces demokratyzacji życia publicznego w Polsce do 1989 roku i formułuje opinię w tej sprawie.	X		X				
3.	Na wybranych przykładach (historycznych i współczesnych) identyfikuje cechy odpowiedzialnego przywództwa, wyjaśnia jego wpływ na funkcjonowanie wspólnot, identyfikuje osoby praktykujące przywództwo w swoim otoczeniu.	X				X		
4.	Wyjaśnia wpływ "Solidarności" na przemiany polityczne i społeczne w Polsce XX w.	X		X				
5.	Wie czym jest e-administracja i podaje przykłady spraw obywatelskich, które można załatwić zdalnie i potrafi to zrobić.					X	X	X

Dział 6. Polska w Europie

Pytanie wiodące: Jakiej Unii Europejskiej chcemy?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele:						
		1	2	3	4	5	6	
		Umiejętności:						
		1	1	2	3	4	5	6
1.	Opisuje genezę powstania Unii Europejskiej, wymienia jej główne instytucje (Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski oraz Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej) i wyszukuje informacje na temat wpływu Polski na działanie instytucji UE.	X						

2.	Samodzielnie lub w zespole ocenia bilans członkostwa Polski w Unii Europejskiej, bierze udział w dyskusji na jego temat.	X		X	X			
3.	Wyszukuje informacje na temat możliwości własnego rozwoju (edukacja, praca, wolontariat) przy wsparciu programów Unii Europejskiej i wie jak je wykorzystać.					X		X
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								
1.	Formułuje opinię na temat pogłębiania i poszerzania integracji europejskiej oraz podejmuje dyskusję na temat tych procesów.	X		X	X			
2.	Wyjaśnia podstawowe założenia wybranej polityki wspólnotowej oraz jej wpływ na własną okolicę i Polskę; formułuje opinię na jej temat.	X		X				

Dział 7. Świat globalnych zależności

Pytanie wiodące: Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?

L.p.	Wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności. Uczeń:	Cele:						
		1	2	3	4	5	6	
		Umiejętności:						
		1	1	2	3	4	5	6
1.	Identyfikuje polityczne, gospodarcze, społeczne i ekologiczne zależności pomiędzy Polską a resztą świata, wskazuje ich przyczyny (w tym historyczne) oraz konsekwencje.	X						
2.	Wyjaśnia czynniki wpływające na bezpieczeństwo Polski, w tym rolę NATO i ONZ; formułuje opinię i dyskutuje na temat wybranych zagrożeń dla bezpieczeństwa.	X		X	X			
3.	Identyfikuje najważniejsze problemy globalne (w tym w zakresie zrównoważonego rozwoju) oraz na wybranych przykładach wyjaśnia konieczność międzynarodowej współpracy w celu ich rozwiązania.	X				X		

4.	Wymienia przyczyny i konsekwencje kryzysu klimatycznego, wyszukuje informacje na temat działań na rzecz jego powstrzymania, w miarę możliwości angażuje się w wybrane z nich.	X				X	X	
DO WYBORU (Nauczyciel realizuje przynajmniej jedno wymaganie do wyboru w dziale)								
1.	Opisuje wpływ zależności gospodarczych na jakość życia ludzi w różnych częściach świata, wyjaśnia na czym polegają zasady odpowiedzialnej konsumpcji i patriotyzmu gospodarczego, w miarę możliwości je stosuje.	X				X		
2.	Weryfikuje przytaczane w debacie informacje i opinie na temat konsekwencji ruchów migracyjnych na świecie; formułuje i prezentuje swoje stanowisko.	X		X	X			
3.	Wyjaśnia przyczyny wybranego konfliktu międzynarodowego, identyfikuje jego konsekwencje.	X						
4.	Wymienia zadania przedstawicielstw dyplomatycznych RP, potrafi korzystać z pomocy służb konsularnych przygotowując się do wyjazdu i w czasie pobytu zagranicą.	X						X

Wymagania szczegółowe dotyczące działań obywatelskich

Sposobem nabywania praktycznych umiejętności obywatelskich i rozwijania postaw patriotycznych jest zaangażowanie w działania obywatelskie. Podejmowanie działań obywatelskich w ramach procesu edukacyjnego buduje poczucie sprawczości młodych ludzi jako obywateli. Dlatego też uczniowie w ramach dwuletniej nauki przedmiotu edukacja obywatelska (samodzielnie lub w grupach) powinni podjąć przynajmniej trzy działania obywatelskie wybrane z poniższej listy:

- 1) aktywnie uczestniczy w debacie na wybrany temat społeczny, prezentuje swoje zdanie i je uzasadnia, broni go i podejmuje dialog z osobami o odmiennych poglądach,
- 2) bierze aktywny udział w spotkaniu z przedstawicielką lub przedstawicielem organów władzy publicznej, zadaje im pytania dotyczące ich kompetencji,
- 3) aktywnie uczestniczy w przygotowaniu wychodzących poza szkołę obchodów rocznicy ważnego wydarzenia historycznego lub innych obchodach,
- 4) szanując poglądy innych i demokratyczny porządek prawny formułuje i publikuje swoją opinię w ważnej dla siebie sprawie publicznej w lokalnych lub szkolnych mediach,

- 5) organizuje kampanię społeczną lub zbiórkę na wybrany przez siebie cel, zachęca do udziału w niej innych ludzi lub instytucje,
- 6) nawiązuje współpracę jako wolontariusz z lokalną instytucją publiczną lub organizacją społeczną wspierając realizację jej celów statutowych przedstawia na forum klasy efekty swojego zaangażowania,
- 7) tworzy wniosek na projekt do budżetu uczniowskiego, lokalnego budżetu partycypacyjnego lub wniosek o inny grant,
- 8) tworzy i wysyła (publikuje) petycję, list lub list otwarty do przedstawicieli władz publicznych w ważnej dla niego sprawie,
- 9) korzysta z biernego prawa wyborczego w klasowych lub szkolnych wyborach, prowadzi kampanię wyborczą,
- 10) przygotowuje dokumenty konieczne do zgłoszenia zgromadzenia (protestu lub pikiety),
- 11) wypełnia wniosek o dowód osobisty, paszport lub inny dokument,
- 12) analizuje program wyborczy oraz kampanię wybranej partii lub kandydatki, kandydata,
- 13) uczestniczy w konsultacjach społecznych na wybrany temat lub wysłuchaniu publicznym formułując swoją opinię i przekazując ją odpowiedzialnym władzom,
- 14) współorganizuje i przeprowadza sondę szkolną lub uliczną na wybrany temat i prezentuje jej wyniki,
- 15) przeprowadza i dokumentuje wywiad ze świadkiem historii najnowszej (np. kombatantem) lub inną ważną postacią lokalną,
- 16) bierze udział w symulacji obrad organów władz publicznych lub organów organizacji międzynarodowej.

Ewentualnie uczeń może w ramach tego komponentu przedmiotu podjąć za zgodą nauczyciela inne praktyczne działania obywatelskie wymagające podobnego zaangażowania. Przed podjęciem każdego działania uczeń ustala jego temat z nauczycielem. Każde z nich powinno być powiązane z innym kręgiem wspólnoty (szkoła, społeczność lokalna, Polska, Europa, świat).

Uczeń dokumentuje podejmowane działania w sposób pozwalający na ich późniejszą prezentację klasie lub nauczycielowi. Na jego podstawie nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej uwzględniając m.in. adekwatność działania do postawionego celu, stopień zaangażowania (ilość włożonej pracy) oraz skuteczność działania.

Warunki i sposób realizacji

Praktyczny charakter przedmiotu edukacja obywatelska wymaga od nauczyciela stosowania w pracy z klasą metod aktywizujących. Jest to konieczne dla zwiększenia zaangażowania uczniów w proces uczenia się oraz realizację efektów kształcenia zakładających wyjaśnianie przez ucznia określonych zjawisk, formułowanie opinii, dyskutowanie stanowisk, analizowanie, argumentowanie, czy podejmowanie działań. Z uwagi na charakter celów kształcenia metody podawcze powinny być w edukacji obywatelskiej stosowane jako uzupełniające, szczególnie tam, gdzie konieczne jest wprowadzenie uczniów w nowy temat, wyjaśnienie nowych pojęć lub wprowadzenie elementów wiedzy proceduralnej.

Z uwagi na specyfikę celów kształcenia edukacji obywatelskiej, wśród metod i technik pracy, które najlepiej sprawdzą się w nauczaniu edukacji obywatelskiej należy wymienić: pracę w grupach, burzę mózgów, metaplan, dyskusję, różne formy debat, metodę studium przypadku, symulację i odgrywanie ról. Wśród metod aktywizujących szczególne miejsce w nauczaniu edukacji obywatelskiej powinien zajmować projekt edukacyjny, który nie jest obowiązkowy, ale rekomendowany w pracy z uczniami. Rekomenduje się, by uczniowie w toku dwóch lat nauki zrealizowali jeden mały, grupowy projekt uczniowski związany z tematyką przedmiotu. Projekt powinien mieć ustalony cel (zaakceptowany przez nauczyciela), harmonogram, plan działania z podziałem zadań i kończyć się prezentacją rezultatów. Projekt może mieć charakter badawczy lub społeczny.

***

W nauczaniu edukacji obywatelskiej powinna znaleźć się również przestrzeń na wizyty w instytucjach publicznych (m.in. urzędach gmin, miast i powiatów, sądach, domach kultury) spotkania z przedstawicielami władz publicznych oraz kontakty z organizacjami społecznymi (lokalnymi, ogólnopolskimi, międzynarodowymi). Ważnym źródłem wiedzy oraz inspiracji powinny być dla uczniów także spotkania z postaciami ważnymi dla lokalnej społeczności, w tym kombatantami lub innymi świadkami historii.

***

Wspomniane metody nauczania i uczenia się wymagają odpowiedniego dostosowania sposobów monitorowania i oceniania efektów kształcenia. W przypadku edukacji obywatelskiej powinno ono obejmować zarówno realizację wymagań szczegółowych w zakresie wiedzy i umiejętności, jak

i podejmowane przez uczniów działania obywatelskie. Najbardziej adekwatną formą monitorowania i wspierania procesu uczenia jest w edukacji obywatelskiej informacja zwrotna.

W przypadku działań obywatelskich informacja zwrotna powinna dotyczyć adekwatności działania do postawionego celu, stopnia zaangażowania (ilość włożonej pracy) oraz skuteczności działania.

***

Przedmiot edukacja obywatelska zakłada omawianie podczas zajęć tematów związanych z bieżącymi zagadnieniami społeczno-politycznymi, w tym także tematów dzielących Polaków i budzących w polskim społeczeństwie kontrowersje. Jest to istotne dla wychowania uczniów do demokracji oraz dla kształtowania postaw patriotycznych. Szkoła powinna być bowiem miejscem, w którym uczniowie starają się zrozumieć, co łączy i co dzieli polskie społeczeństwo, w którym uczą się weryfikować informacje na te tematy, poznają różnorodne stanowiska, starają się wyrobić sobie własną opinię, uzasadniają ją, z szacunkiem dla innych prezentują i podejmują dialog z osobami, których poglądy mogą być odmienne.

Osiągnięcie opisanego powyżej efektu wymaga od nauczyciela zachowania neutralności światopoglądowej i politycznej szczególnie w sprawach, co do których istnieją w polskim społeczeństwie różnice poglądów. Celem zajęć nie może być przekonanie uczniów do konkretnej opinii, stanowiska lub poglądu. Tym bardziej nie ma w czasie zajęć edukacji obywatelskiej miejsca na agitację polityczną jakiegokolwiek formacji. Co do zasady nauczanie edukacji obywatelskiej ma więc charakter nieperswazyjny. Wyjątkiem są zasady i wartości wyznaczone przez Konstytucję RP, uznawane za aksjologiczny fundament wspólnoty obywatelskiej, do których przyjęcia i internalizacji zajęcia edukacji obywatelskiej powinny zachęcać. Na nich powinny opierać się postawy patriotyczne rozwijane na zajęciach edukacji obywatelskiej. Jednocześnie neutralność światopoglądowa i polityczna nauczyciela nie powinna oznaczać stronięcia od poruszania kwestii kontrowersyjnych dla polskiego społeczeństwa – przeciwnie, powinny być one pretekstem do praktycznej nauki umiejętności opisanych w podstawie programowej przedmiotu edukacja obywatelska.

***

Przedmiot edukacja obywatelska nie wyczerpuje potrzeby edukacji obywatelskiej w branżowej szkole I stopnia. Po pierwsze, wzmocnienie postaw obywatelskich i patriotycznych jest zadaniem wszystkich nauczycieli w szkole, powinno być także istotnym elementem programu profilaktyczno-wychowawczego. Po drugie, szkoła jest najważniejszą instytucją publiczną, z którą ma bieżący kontakt

młodych człowiek i charakter relacji ze szkołą oraz ogólne doświadczenie szkolne będzie w przyszłości rzutowało na jego stosunek do innych instytucji publicznych. Jakość samorządności szkolnej będzie się przekładać na stosunek do samorządu lokalnego, jakość interakcji z dyrekcją szkoły będzie przekładać się na zaufanie do innych przedstawicieli władz publicznych, a doświadczenie sprawczości w oddolnym rozwiązywaniu szkolnych problemów będzie rzutować na poczucie własnej skuteczności dorosłych obywateli w podejmowaniu działań obywatelskich.

Z tego względu dla osiągnięcia pożądaných celów kształcenia przedmiotu edukacja obywatelska ważne jest zapewnienie spójności oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych całej szkoły – respektowanie w szkole praw ucznia oraz egzekwowanie realizacji przez uczniów obowiązków z poszanowaniem ich godności, wzmacnianie samorządności uczniowskiej (obejmującej wszystkich uczniów szkoły) na poziomie klasy i szkoły, tworzenie uczniom przestrzeni do wyrażania opinii w sprawach dla nich istotnych i wysłuchiwanie tych opinii oraz tworzenie przestrzeni do partycypacji uczniowskiej w decyzjach dotyczących placówki. Do realizacji tych warunków skuteczności kształcenia w edukacji obywatelskiej powinna przyczynić się zarówno dyrekcja, jak i wszyscy pracownicy szkoły.

Powiązania z innymi przedmiotami

Edukacja obywatelska bazuje na wiedzy i umiejętnościach opanowanych przez uczniów w czasie zajęć wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej. Wymagania szczegółowe obejmujące treści obecne w szkole podstawowej zostały tutaj poszerzone (np. obecną w szkole podstawowej analizę kompetencji poszerzono o analizę bieżącej działalności danego organu) i pogłębione (np. o wymagania zakładające sformułowanie i zaprezentowanie własnej opinii). Wprowadzając treści obecne w szkole podstawowej nauczyciel edukacji obywatelskiej powinien odwoływać się do już posiadanej wiedzy i umiejętności uczniów.

Interdyscyplinarny charakter edukacji obywatelskiej wymaga nawiązania również do zagadnień poruszanych na innych przedmiotach nauczanych w szkole branżowej I stopnia – historii, geografii, biologii, biznesu i zarządzania, informatyki, edukacji dla bezpieczeństwa. Poniżej wskazano powiązania działów materiału edukacji obywatelskiej z działami materiału wymienionych przedmiotów.

Ważne z perspektywy przedmiotu edukacja obywatelska umiejętności związane z tworzeniem wypowiedzi (dział III. Tworzenie wypowiedzi 1. Elementy retoryki, 2. Mówienie i pisanie np. formułowanie tez i argumentów; odróżnianie dyskusji od sporu i kłótni; formułowanie oceny, uzasadnianie i zabieranie głosu w dyskusji) kształtowane są na tym etapie edukacyjnym na języku polskim. Są one szczególnie istotne z perspektywy umiejętności 2. i umiejętności 3., a więc dotyczą w praktyce wszystkich wyróżnionych działów.

Dział 1. Ja i społeczeństwo

- geografia: Przemiany struktur demograficznych i społecznych (...);
- edukacja dla bezpieczeństwa: Bezpieczeństwo państwa; Edukacja obronna;
- biznes i zarządzanie: Gospodarka rynkowa.

Dział 2. Szkoła jako wspólnota

- brak bezpośrednich korelacji z innymi przedmiotami.

Dział 3. Społeczność lokalna

- geografia: Zróżnicowanie społeczno-kulturowe Polski (...);
- edukacja dla bezpieczeństwa: Bezpieczeństwo państwa.

Dział 4. Demokracja i prawo

- historia: Polska pod dominacją ZSRS; Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie;
- geografia: Społeczeństwo i gospodarka Polski (...);
- biznes i zarządzanie: Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy (...);
- edukacja dla bezpieczeństwa: Edukacja obronna;
- informatyka: Rozwijanie kompetencji społecznych.

Dział 5. Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna

- historia: Polska pod dominacją ZSRS;
- edukacja dla bezpieczeństwa: Bezpieczeństwo państwa; Edukacja obronna;
- informatyka: Rozwijanie kompetencji społecznych; Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa.

Dział 6. Polska w Europie

- historia: Europa i świat w dobie zimnowojennych podziałów; Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie;
- geografia: Podział polityczny i zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego świata (...); Uwarunkowania rozwoju gospodarki światowej (...);
- biznes i zarządzanie: Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy.

Dział 7. Świat globalnych zależności

- historia: Europa i świat w dobie zimnowojennych podziałów; Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie;

- geografia: Podział polityczny i zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego świata (...); Uwarunkowania rozwoju gospodarki światowej (...); Przemiany struktur demograficznych i społecznych; Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka (...); Społeczeństwo i gospodarka Polski (...); Człowiek a środowisko geograficzne – konflikty interesów;
- biologia: Biotechnologia;
- biznes i zarządzanie: Przedsiębiorstwo (...);
- edukacja dla bezpieczeństwa: Edukacja obronna.